

A MAGYARORSZÁGI TURISTAÚTHÁLÓZAT KIALAKULÁSA, JELENLEGI HELYZETE
– A FENNTARTÁSÁRA VONATKOZÓ JAVASLATOK

A világon hetedikként, 1873-ban alakult meg az első hazai turista (természetjáró-hegymászó) szervezet, a *Magyarországi Kárpát Egyesület (MKE)*. Az elsősorban a Magas-Tátra turisztikai „feltárásában” jeleskedő egyesületnek a következő évek alatt több, egy-egy hegyvidékhez kapcsolódó társszervezete, „osztálya” jött létre. Az 1887-ben Hanák Kolos és Széky István vezetésével megalakult *Mátra Egylethez* kötődik középhegységeink – ismereteink szerinti – **első jelzett turistaútvonalának** létrehozása (1888) Bene (Mátrafüred) és a Szent László-forrás (Mátraháza) között (**P sáv jelzés**). A dr. Téry Ödön (1856-1917) és dr. Thirring Gusztáv (1861-1941) által 1888-ban alapított *Budapesti Osztály* hozzájárult a „turistáskodás” népszerűsítéséhez (*Turisták lapja*), a turistalétesítmények megépítéséhez és a turistaútvonalak kialakításához. A természetbarátok örökérvényű hitvallását Dr. Téry Ödön fogalmazta meg: „Az ember nem azért turista, mert az erdőt járja, hiszen a vaddisznó is járja – mégsem turista, hanem azért, hogy maradandó, a közt szolgáló turistalétesítményeket hozzon létre.”

A *Budapesti Osztály* az *MKE*-ből kiválva **1891-ben** megalapította a *Magyar Turista Egyesületet (MTE)*. A régi-új szervezethez csatlakozó vidéki „osztályok” tevékenysége, a menedékházak, forrásfoglalások, kilátók építése, a mindezeket összekötő gyalogos turistautak jelzéseinek felfestése, eme útvonalak térképeken/útikalauzokban történő bemutatása, a hegységek megközelíthetőségének javulása és a szaporodó, közcélú tevékenységet folytató turistaegyesületek aktivitása összességében és egymásra épülő egységben megteremtette hegyvidékeink – napjainkra sajnos megfakult – turistakultúráját. A turistáskodás közös érdekeinek hatékony képviselőjére több mint 40 egyesület **1913-ban** létrehozta a **Magyar Turista Szövetséget**. Trianon után került a *Pilis–Visegrádi-hegység*, a *Budai-hegység*, a *Mátra*, a *Bükk* és a *Mecsek* az érdeklődés, a hegyvidéki turisztikai fejlesztések homlokterébe. Az 1920-as, '30-as években létesült azoknak a menedékházaknak, forrásfoglalásoknak, kilátóknak a nagy része, amelyek – ha átvészelték az utóbbi három évtizedet – ma is szolgálják a természetjárókat. A turistaúthálózat kialakítását, bővítését a magánerdőbirtokosok (pl. Pallavicini a Bükk-fennsíkon) akadályozták. „A jelzés... a Király-kúti-nyeregűtől kezdve szürke átfestés által láthatatlanná van téve.” – figyelmeztetett az 1929-ben kiadott *Pilis–Visegrádi-hg. útikalauz*. Az MTE Balassagyarmati Osztályáról szólva a 2006-ban kiadott turistaenciklopédia megemlíti: „Útjelzéseket is készítettek a Börzsönyben, amit az erdőbirtokosok gyakran eltávolítottak.”

A gyalogos természetjárás a tehetősebb és a szegényebb társadalmi rétegek között egyaránt hódítva viszont egyre népszerűbb időtöltés lett, a hegyvidéki falusi turizmus fő programlehetőségévé vált, adott tájegységeken belül a közlekedés-infrastruktúra fejlesztését is kikényszerítette (pl. *Eger–Lillafüred ill a Dobogókői országút megépítése, a turisztikailag fontos vasútvonalakon hétvégi, ún. turistavonatok közlekedtetése stb.*). A közlekedési állomásokat egy-egy hegyvidék legszebb tájain át a turistalétesítményekkel (célpontokkal) összekötő turistautak/jelzések hálózata szabályozott mederbe „terelte” a természetjárókat, így a turistákat „birtokháborítónak” látó, gazdálkodási, vadászati érdekeik sérelmét vélelmező erdőtulajdonosok többsége is lassan elfogadta. **A szabályozott természetjárás feltételeinek biztosítása ma is a turistaúthálózat egyik legfontosabb** – egyre inkább természetvédelmi (ökoturisztikai) szempontból is kívánatos – **feladata**. A Kaán Károly (1867-1940) által kidolgozott első *Erdő- és Természetvédelmi Törvény (1935)* rögzítette az erdők gazdasági, természetvédelmi és jóléti (turisztikai) funkcióját. A *Magyar Turista Szövetség* kezdeményezésére **1929. dec. 2-án született meg az az egységes**, néhány év alatt az egész országban – a Mecsekben csak 1960 körül – bevezetett **jelzéssisztéma, amellyel alapvetően ma is találkozhatunk hegységeinkben**.

A turistajelzések hagyományosan fehér négyzög alapba festett **kék, piros, sárga, zöld** színű **sáv, kereszt, négyzet, kör, háromszög, omega** és **L** jelzések lehetnek. A főjelzések a sávjelzések, ezeken belül a színeknek fontossági jelentőségük (K→P→S→Z) van. A legfontosabb jelzés az (1938-ban felavatott) Országos Kéktúra **K** sáv jelzése. A mellék- (leágazó) jelzések formái úticéljukat szimbolizálják, színük annak a főjelzésnek a színével egyezik meg, amelyikből az adott mellékjelzés leágazik. **A + összekötő utakat, útváltozatokat, leágazásokat jelöl, a O forráshoz, a □ lakott területre, menedékhelyre, a Ω barlanghoz, a Δ kilátóhoz, kilátóhelyhez, az L várromhoz vezet. Mindezeket a turistacélok általában a főjelzések sem kerülnek el, viszont a mellékjelzések célirányosan vezetnek hozzájuk, a sávjelzések pedig vándorútvonaluk során ejthetik útba őket.**

Az 1945 utáni politikai rendszer államosította a magánerdőbirtokokat, de a menedékházakat is, megalakult az ún. „*Turistaházakat Kezelő Vállalat*”. Az önálló turistaegyesületeket felszámolták. A gyárak, az újonnan alakuló vállalatok természetjáró szakosztályai az új turista „ernyőszerkezetbe”, a Magyar Természetbarát

Szövetség (MTSZ) fővárosi ill. megyei szervezeteibe tagozódtak. A kevés szabadidő (6 napos munkahét), a szűkös anyagi körülmények, a szinte zárt országhatárok elősegítették a természetjárás rohamos népszerűsödését. Új turistautak hálózták be a hegységeket, javult (az olcsó) tömegközlekedés (szervezett természetjárók kedvezményei). Folytatódott a turistautak bemutatásához szükséges útikalauzok kiadása (1953), az 1954-ben alapított Kartográfiai Vállalat 1956-ban kiadta a II. világháború utáni első – a politikai rendszer „sajátosságait” szerkesztésükön magán viselő – turistatérképeket. A turistaútjelzések karbantartását az MTSZ megyei szervezeteinek beosztásában a természetjáró szakosztályok útfelelősi rendben, „társadalmi munkában” végezték, a költségtérítést, az eszközöket alapvetően az „anyavállalatok” biztosították.

Az 1970-es, '80-as évek magasabb életszínvonala, a minden 2. szabad szombat bevezetése már nem a „bakancsos” turizmust segítette. A külföldi utazási lehetőségek csábítása (elsősorban a szocialista „baráti” országokba), a többéves várakozás után megszerezhető személygépkocsival „kitáruló világ”, a kiskert- (hétfégi ház) vásárlási divat, a lakásépítés terhei, majd a megszerzett életszínvonal a rosszabbodó körülmények közötti megtartása állandó pluszmunkát („maszokolás”, kalákában építkezés, majd GMK-zás, másodállás stb.) követelve sok szabadidőt, kedvet, energiát felemésztett. A vasúti (és kisvasúti) vonalak az 1968-as közlekedési koncepció (a közúti közlekedés fejlesztése) szerinti felszámolása (pl. hegyközi kisvasút), a „lelakott” turistaházak és kezelő vállalatuk megszüntetése – szinte alig maradt fenn néhány eredeti funkciójában –, a közlekedési tarifák (1982 utáni) folyamatos emelése főként a jól megközelíthető, frekvenciált vidékekre (pl. Dunakanyar, Mátra) korlátozta a természetjárást. (A helyzetről az 1979-ben forgatott és a nagy sikerre való tekintettel többször is megismételt, majd folytatott „**Másfél millió lépés Magyarországon**” c. gyalogos – az Országos Kéktúrát kamerával végigjáró – útfilm kiváló kör- és kórképet adott, egyúttal a természetjárás máig ható kiváló PR eszközeként is funkcionált.)

A turistaútjelzések karbantartása már 1989 előtt is egyre több kívánnivalót hagyott maga után, a társadalmi munkát nehéz volt számonkérni, minőségét garantálni. A Pilis–Visegrádi-hegységben 1969-89 között a Pilisi Parkerdőgazdaság ún. jóléti csoportja gondozta (festette) a jelzett utakat, máshol – még a Duna túlsági Börzsönyben sem – ez egyáltalán nem volt jellemző, legfeljebb az erdei létesítmények (pihenők, esőházak, kilátók stb.) karbantartására került sor.

1990 után a Magyar Természetbarát Szövetség tagszervezetei, kisebb turistaegyesületek önzetlen „munkatársai” a jelentkező igényekkel szemben támasz, pénz nélkül maradtak, az újonnan alakult (újraalakult) turistaszervezetek is (pl. MTE) forráshiánnyal küszködtek, küszködnek. Az országosan **mintegy 13 ezer km hosszú gyalogos turistaút-hálózat** – mely az elmúlt években **újabb jelentős, kulturális vonatkozású hálózati elemekkel is bővült és jelenleg is bővül**, pl. Északi Zöld turistaút, Vasfüggöny túraút, közép-európai Mária Zarándokút, Szent Márton kulturális és zarándokútvonal, Palóc Piros turistaút – **útjelzései** jórészt ma is **önkéntesek által**, azaz társadalmi munkában (!) készülnek, kiszolgáltatva az erdőgazdálkodás, a vadászat és az ezen lobbykkal szemben közel sem erős természetvédelem („természetjáróktól óvó”) gáncsoskodásainak. A természetjárás feltételeinek helyzete pl. Szlovákiában hagyományosan nagyságrendekkel jobb...

Jelenleg **hazánk természetjárási szempontból legkedveltebb hegyvidékei** (Zemplén, Bükk, Aggteleki karsztvidék, Mátra, Börzsöny, Pilis, Mecsek, Bakony) **valamilyen természetvédelmi oltalom** (nemzeti park, tájvédelmi körzet) **alatt állnak**, de ezek állami tulajdonú területeinek kezelői joga a területileg illetékes nyereségérdekelte (!) erdőgazdálkodó zrt.-knél (pl. *Ipoly Erdő Zrt., Egererdő Zrt., Északerdő Zrt. stb.*) ragadt **(lásd 1. sz. melléklet)**.

A gyalogos természet- és országjáró turizmust alapvetően segítő/irányító turistaúthálózat jelzései ebben az ellentmondásos helyzetben „hivatalos” gazda nélkül kopnak, eltűnnek, útvonalai sokszor az erdészeti megbízású szállító vállalkozók járművei talajfelvágásának esnek áldozatul, vagy éppen irtások nyomán benőttek, járhatatlan kerítésekkel szabdaltak, vagy egy-egy viharkár következményeként életveszélyesek. Az említett gondokat a turista-természetjáró szervezetek nem tudják kezelni, áttekinteni, a turistautak használhatóságát, jelzéseit garantálni. Az új **erdőtörvény** kimondja: „*Turista útvonalat jól láthatóan, az e törvény végrehajtására kiadott jogszabály szerint jelzéssel kell megjelölni, és nyilván kell tartani.*” (2009. évi XXXVII. törvény, 93.§, (6) bekezdés), de a hivatkozott végrehajtási jogszabály (még) nem készült el, mely rendelkezhetne arról, kinek, hogyan, miből stb. lenne ez a feladata. **A társadalmi szervezetként közcélú feladatokat** gyakorlatilag belső indíttatásból, a turistahagyományok ápolásával és az ebből fakadó szakmai kompetenciával **ellátó turista-természetjáró szervezetek eszközök hiányában a társadalom számára megfelelő szinten nem képesek a természetjárás érdekeit képviselni, a gyalogos turistautak járhatóságát, követhetőségét garantálni.**

A turistatérképek, útikalauzok, programajánlatok, turizmusmarketing-jelszavak (pl. *MT Rt.: ökoturizmus, aktív turizmus, falusi turizmus, a belföldi turizmus élénkítése*) erre a helyzetre „épülnek”, az **ún. turizmus szakma úgy beszél a „kiépített turistautakról” – Magyarországon értelmezhetetlen a kifejezés – szinte mintha a fák jelzésekkel maguktól nőnének...**

A turizmus megyei és országos szervezetei, a régiós területfejlesztő tanácsok turizmustervezésükben, tanácskozásaikon, médiamegnyilvánulásaikban úgy beszélnek, mintha a hegyvidékek kezelési, gazdálkodási körülményei, a természetvédelem fogadókészsége, a turistautak helyzete egyaránt rendezett, egyeztetett módon, megoldottan várnák a területfejlesztő turizmus megjelenését, melyet csupán "egy kis" marketingmunkával kell a térségbe csábítani.

A hegyvidékek védett területeinek nonprofit, természetvédelmi irányítású kezelésbe adása, az erdei-hegyvidéki természetjárást, ökoturizmust segítő létesítmények karbantartása, a turistautak követhetőségének biztosítása nélkül semmilyen marketingstratégia, önkormányzati fogadókészség, falusi turizmus fejlesztés sem fogja a turisztikai kínálatbővítő hatást elérni.

Kívánatos lenne, ha a turizmusszakma a természetvédelemmel együtt a természeti alapvonzerő megtartását veszélyeztető területkezelést, gazdálkodást megváltoztatni akaró véleményt felerősítené, s a turista-szervezetek tevékenységének, céljainak segítségével a hegyvidékek turizmuskínálatát erősítené.

Hiába a társadalom rossz egészségi állapotáról szóló híradások, az aprófalvas hegyvidéki területeken a turizmus „mint kitörési pont” emlegetése, a szolgáltatások, falusi szálláshelyek gyarapodása, az ún. öko-és aktív turizmus fogalmának bevezetése – a természetjárás feltételeinek javítása, a turistautak helyzetének átfogó rendezésére nincsenek jelek. A természetvédelem számára a védett területeken (nemzeti park, tájvédelmi körzet) a legelfogadottabb látogatási forma, a természetjárás a turistautakon „ökotúrúrázasként” jelentkezik, de feltételeit, a turistajelzések felfestésének finanszírozását saját forrásból egyetlen nemzeti park igazgatóság sem állja. Mindeközben – sokszor ad-hoc módon – tanösvények, témautak, zöldutak és hasonlók itt-ott fejlesztési forrásból ugyan megvalósulnak, de karbantartásuk szintén nem megoldott, sőt a meglévő alapúthálózathoz és szakmai irányelvekhez sokszor egyáltalán nem illeszkednek („ákom-bákom jelzések”), nem vesznek tudomást a hasonló funkciójú jelzett turistautakról; vagy oly módon épülnek rájuk, „kínálatbővítésként”, mintha azok mint alapinfrastruktúra működtetése „automatikusan” megoldott volna.

A turistautak jelzéseinek biztos, a térképekkel, eligazító-táblákkal megfeleltethető „idegenvezetése” érdekében áll a területen gazdálkodónak, az ökoturizmusmarketingnek, a fenntartható turizmusnak, a látnivalók természetkímélő bemutathatóságának, az egészséges, sportos életmód rekreációs programot nyújtó igényének és nem utolsó sorban a természetvédelem szabályozó céljainak. Ezzel szemben az 1987 óta hivatalosan is szabványosított, Európában egyedülállóan logikus, hagyományos **magyar turistaútjelzésrendszer hálózatának, jelzéseinek, festésének státusza, karbantartásának módja rendezetlen, anyagi forrásai esetlegesen, tervezhetetlenek.**

A turistautak jelzésfelújításához, vonalvezetéséhez, festéséhez a megfelelő szerszámok, eszközök (az újakhoz területkezelői és természetvédelmi hatósági engedélyek) mellett szakértelem és térképismeret is kell. Ezért a szakember irányítása nélküli erdei „piktorkodás” kifejezetten káros, többek között a térképi szinkronra tekintettel zavart okozó is lehet. Ezért veszélyes út a civil szervezetek kontrol nélküli megbízása, a turistajelzést festésre nyílt pályázatok kiírása (lásd 2000-2004 között az ISM –GYISM pályázatok céltévesztése). A közúti közlekedés KRESZ tábláit, a burkolati jelek festését sem pályázat útján (önrésszel) civil szervezetek, hanem az illetékes (köz)útkezelő kht. végzi.

A gyalogos turizmusnak, természetjárásnak (ill. az ebben résztvevő széles rétegeknek, bel- és külföldi turistáknak, szabadidejüket a kijelölt utakon való sétálással vagy túrázással töltő embereknek) **szükségük van egy felelős, garanciákkal, jogkörökkel és anyagi forrásokkal felruházott érdekvédelmi, -képviseleti és szakmai koordinációs (ernyő)szervezetre, amely a kijelölt gyalogos útvonalak** (országos- és helyi turistautak, zarándokutak és hasonlók) **kezelőszervezeteit országosan összefogja.** Ez – folytatva az 1913-ban megalakult *Magyar Turista Szövetség* ill. az elmúlt évtizedekben a *Magyar Természetbarát Szövetség* érdekképviseleti hagyományait – az újjáalakult, elsősorban az országosan ismert jó szervezeti felépítésű, elhivatott tagságú *Magyar Természetbarát Szövetségre* ill. a *Magyar Turista Egyesületre*, a *Magyarországi Kárpát Egyesületre*, a *Mária út Egyesületre* és más aktív turista-szervezetekre támaszkodó új érdekképviselet, a **Magyar (Gyalogos) Turista Szövetség** kell legyen. **Legfontosabb feladata a gyalogos turistáskodás feltételeinek, érdekeinek védelme (térképek, kiadványok, marketing, közlekedés, erdőgazdálkodás, természetvédelem, egészség-megőrzés, környezettudatos nevelés stb.) mellett a kijelölt gyalogos útvonalhálózat kezelése, védelme, nyilvántartása, fenntartásának és szükséges mértékű fejlesztésének megszervezése, a kapcsolódó kommunikáció.** E

szervezet, szövetség megfelelő státusát, kapcsolatát az állami és más társadalmi szereplőkkel biztosítani kell, akár oly módon, hogy egy erre a célra kijelölt **szakmai állami intézmény** is tagjává válik, vagy e civil szövetség **háttérintézményeként** jelenik meg (ha az erdő másik két [gazdasági, természetvédelmi] szerepét tekintjük, mögöttük elsősorban állami szervezetek állnak, a szervezeti kialakításnál tekintetbe kell vegyük azonban a gyalogosturizmus sajátos helyzetét és történeti háttérét).

A turista-szervezetek – elsősorban a Magyar Természetbarát Szövetség tagszervezetei jelenleg társadalmi, civil szervezetekként a turistaútjelzés-hálózat fenntartásával a hegyvidékek erdőterületén – a gazdálkodási, természetvédelmi, turisztikai érdekeknek megfelelően – közcélú állami feladatokat látnak el (nem saját tagságának festi a jelzéseket), ezért e tevékenységének elvégzéséhez normatív állami támogatásban kell részesülnie. Ha az erdő – erdőtvényben is kimondott és rögzített – a) gazdasági, b) természetvédelmi és c) **turisztikai jelentőségét elfogadjuk, ez utóbbinak is megfelelő súlyú érdekképviselése és szakmai, szervezeti, anyagi bázisa kell legyen.**

A TERMÉSZETJÁRÁS FELTÉTELEINEK JAVÍTÁSA ÉRDEKÉBEN ALAKULT, A TERMÉSZETJÁRÓ TÁRSADALMAT ALAPVETŐEN LEFEDŐ ÉS AZ ÚTJELZÉSEK GONDOZÁSÁT VÉGZŐ TURISTA-SZERVEZETEK KÉPVISELETÉBEN FELÁLLT AD HOC BIZOTTSÁG A KÖVETKEZŐ MEGÁLLAPÍTÁSOKAT TESZI:

1. A kb. 13.000 (tizenháromezer) km hosszú magyarországi **kijelölt gyalogos (turista)útvonal-hálózat** (ebből kb. 5.000 km fut tájvédelmi körzetben, ill. nemzeti parkban, 1.100 km hosszú az Országos Kéktúra) létjogosultságát, **fontosságát** az erdőgazdálkodók, a természetvédelem szakemberei, a turizmus szakma képviselői, az érintett önkormányzatok általában elismerik, de a jelzések fenntartását rendszeresen és tervezhető módon anyagilag nem támogatják.
2. Az **erdőgazdaságok** – különösen a megbízásukból az erdőkben fakitermelést, szállítást végző vállalkozók – tevékenységük során (szállítóutak kialakítása, a nehézgépjárművek talajfelvágása, tarvágások, a sarjerdők útbénóvése, a nyesedék úton „felejtése”, vadkárelhárító kerítések kihúzása/átjárhatósága) általában nem veszik figyelembe a természetjárás érdekeit. A kivágott, jelzett fák jelzéseit nem pótolják, a felújításukban nem vesznek részt. A természetjáró érdekek tolerálásában jobb tapasztalatok a Mecsekben, a Pilisben (pl. a Rám-szakadék járhatóságának biztosítása), a Gajaszurdoknál és Erdőspusztán vannak. (Az ún. közcélú létesítmények /pl. erdei pihenőhelyek/ fenntartásának erdészeti/költségvetési forrásai 2006-ban megszűntek.)

„Az erdőirtásoknál gond nélkül levágják a jelzéseket, igaz, ez főleg annak köszönhető, hogy ezeket a munkákat már több mint tíz éve alvállalkozókkal végeztetik. Ritkításoknál az ösvényre döntenek és ott hagyják a levágott fiatal fákat elkorhadni, nem törődve, hogy ott van a jelzett turistaút. A szállítást végzők járművei pedig térdig érő csapákat hagynak maguk után, amit benő a gaz, és ember legyen a talpán aki ficam, vagy lábtörés nélkül végigmegy az ilyen „karbantartott” úton.”
Zala megyei T. Sz.

3. A **természetvédelem** – elsősorban a nemzeti parkok területén – a kijelölt turistautakat, mint az ökoturizmus szabályozási módját elismeri, de a jelzések fenntartását és az utak járhatóságának biztosítását anyagilag nem támogatja. A gyalogos turizmus terén (elsősorban a Bükk Nemzeti Parkban) szinte kizárólag a tanösvények létrehozására koncentrálnak, holott ezek sok esetben együtt futnak a turistautakkal. A természetvédelem erdőgazdaságokkal szembeni érdekérvényesítő képessége gyenge, nem partner a természetjárás feltételeinek fejlesztésében, sőt néha a turistautak megszüntetésével, elterelésével (pl. Bükk N. P.: Óserdő) a természetjáróktól „véd” egy-egy turisztikailag vonzó hegység részt...

4. A **turizmus szakma** szervezetei folyamatosan, tervezhetően (azaz alapvetően) nem támogatják/képviselik a természetjárás érdekeit, a turistaútjelzések és kapcsolódó objektumok fenntartását. Ez különösen Borsodban (Bükk N. P., Aggteleki N. P., Zempléni Tv. K.), ill. Budapest környékén (Duna-Ipoly N. P.) érthetetlen, ahol a természetjárás meghatározó turizmusforma. A hegyvidéki nemzeti parkokban az **ökoturizmus** – mint a természetvédelem és a turizmus fenntarthatóság elvén megvalósuló kompromisszuma – gyakorlatilag a turistautakon jelentkezik...

„A szakma nemigen ismeri a bakancsosokat és igényeiket, inkább csak a fizetőréteggel törődik.”

Komárom-Esztergom megyei T. Sz.

„Nem is létezik számára a probléma. Kijánlja a programot, kirándulást, útvonalat, de azzal nem foglalkozik, hogyan kerül oda a jelzés, hogyan kerül a térképre, azt ki adja ki.”

Fejér megyei T. Sz.

„Őket főleg azok a területek érdeklik, ahol pénz van, a bakancsos turizmus pedig nem ide sorolható.”

Somogy megyei T. Sz.

5. A gyalogos turistautak a városok, nagyobb települések **önkormányzatainak** látókörébe nem férnek bele, a (pénzügyi) forráshiányos aprófalvak számos gondjuk mellett legfeljebb az elvi érdeklődés szintjéig jutnak el. *Az Országos Kéktúra által érintett települések szövetségének létrehozása (ötletgazda az MTSZ és Bakonykúti önkormányzata) teljes kudarccal végződött.*
6. A természetjárás, a kijelölt gyalogos útvonalak ügyének **országos ill. regionális képvisellete** (kormány, minisztériumok, országgyűlés az általa megalkotott törvényeken keresztül, ill. régiós szervezetek) elégtelen, a turistaút-gondozó szervezetek az erdészeti lobby és a természetvédelem mellett eltörpülve, a turizmus szakma támogatása nélkül a társadalom által elvárt szintű érdekképviselőre képtelenek. Áruklodó tény, hogy a 2009-ben hatályba lépett *Erdőtörvényben* csak a 93. §-ban (!) jelenik meg először – az általánosság szintjén – a „*turistaút*” szó.
7. A **közlekedési vállalatok** (MÁV, VOLÁN) racionalizálási (takarékosági) törekvései leelőször a turizmust/természetjárást segítő járatokat sújtják (pl. nagy-villámi, lajosforrási buszjáratok megszüntetése), a menetrendek kialakításakor nincs mód turisztikai érdekvédelemre, egyeztetésre (jó példa az Eger – Bükk-fennsík – Miskolc buszjárat menetrendjének megváltoztatása). A természetjáró társadalom aggódva figyeli a turisztikailag fontos vasútvonalak állami közszolgáltatási megrendeléseinek csökkenését, az erdei kisvasutak működtetésének ellehetetlenülését, a Volán vállalatok esetleges privatizációjának természetjárást érintő következményeit. A turizmus-érdekű vonalak, járatok megszűnése (pl. Győr–Pannonhalma–Cuha-völgy–Zirc–Veszprém vasútvonal megszüntetési terve) ellehetetlenítheti egy-egy hegység rész (pl. a Magas-Bakony) természetjárását (**lásd 2. sz. melléklet**).

„Őket a kihasználtság érdekli. A hétvégi menetrendek egyre rosszabbak lesznek.” Zala megyei T. Sz.

8. A „**turistaút**” (kijelölt gyalogos útvonal) **jogilag** nem létező, pl. földhivatali lapokon nem bejegyzett, az erdészeti térképeken nem szereplő fogalom, viszont az elmúlt 130 évben **szerezett szokásjog** alapján az erdészetek, a természetvédelem, a turizmusmarketing, s természetesen a társadalom számol vele, de a jelzések és utak fenntartásában valamiféle „automatizmust” sejt. Mivel az állami erdőterületek a hatályos *Erdőtörvény* szerint (91.§) gyalogosok számára általában szabadon látogathatók, a turistautak jogállása csak a magánkézbe került (erdő)területeken került felszínre, az átjárás – a jelzések eltüntetésével – akadályozásra. A hegységek turistaúthálózatát a kereskedelmi cégek (elsősorban a 2004-ben privatizált *Cartographia Kft.*) **turistatérképei, turistakalauzai** (táj- és településismertető, fényképes útleírások) teszik átláthatóvá, bemutatottá.
9. A turistajelzés és a kapcsolódó, a szabványban rögzített formátumú tábla **nincs közjogilag deklarálva, védve mint „hivatalos” idegenforgalmi tájékoztató-útbaigazító elem** (ellentétben a KRESZ szerinti közlekedési vagy útügyi műszaki előírások szerinti közterületi ill. idegenforgalmi jelzésekkel, melyeket pl. külön engedély nélkül helyezhet ki a kezelő az amúgy meglévő úttárra), emiatt kihelyezése-elhelyezése **informális szokásjogon alapul**; ügyrendje, szakmaisága nem kodifikált, így néha vitás eseteket vonhat maga után; s a jelzések rongálása, eltüntetése nem számít törvénysértésnek.
10. A **turistaút-hálózat fenntartása** generálisan (a közúti jelzésekért, táblákért felelős közútkezelő kht.-khez hasonló szervezet hiányában) nem megoldott, az elsősorban önzetlen természetbarátok által önkéntes (társadalmi) munkában, esetlegesen, egy-egy pályázat feltételeinek teljesítése érdekében kampányszerűen, túladminisztráltan, területileg ésszerűtlenül zajlik. A turistajelzések elkészítésében sokszor nyílt (!) pályázatokkal – így a kontármunkákra is lehetőséget adva – a költségvetés is szerepet vállal. Az ISM, majd a GYISM 2000–2004 közötti, a turistaútjelzés-felújítást segítő, egyszerűsített adminisztrációjú, nyílt (!) pályázatai szinte csak az MTSZ tagszervezetei vállalásában hoztak eredményt, ahol a szakmai kompetencia is adott volt.

„Ügyelni kellene azonban arra, hogy a festések szervezése, illetve a tényleges munka irányítása azokhoz kerüljön, akik ennek szakemberei. Ne legyen lehetősége mindenkinek a festésre!”

Heves megyei T. Sz.

„Tudomásunk szerint olyanok is pályáztak és kaptak támogatást, akiknek semmi köze sem volt a túrautakhoz, meg aztán nem is arra használták fel”.

Zala megyei T. Sz.

A fenntartás takarékos, átlátható, ellenőrizhető, felügyelhető és hatékony módja csak megfelelő kezelő ill. koordináló szervezettel, rendszeres, hosszú távon tervezhető állami támogatással képzelhető el. Csak így garantálható az egységes, megfelelő minőségű, egységes kivitelezéssel készülő (lásd 3. sz. melléklet), az Európai Gyalogtúra Szövetség (EWV) szempontjaihoz illeszkedő turistaútjelzések elkészítése (lásd 4. sz. melléklet). Csakis egy felelős szervezet képes a gyalogos turistaút-hálózat mint alapinfrastruktúra fenntartását megbízható módon ellátni, s a gyalogos turizmus, természetjárás érdekeit – valójában a turizmus kínálatát színesítve, a gyalogtúrázás alapfeltételeit garantálva – képviselni. Így biztosítható a marketing eszközökkel hirdetett turistautak, ökoturizmus térképekkel, útleírásokkal történő megfeleltethetősége, a hálózat olyan rögzítése, amely érdekében áll a területkezelőknek, a természetvédelemnek és a turizmusnak is.

Turistaúton a Magas-Börzsönyben

A börzsönyi Fekete-patak mentén

A TERMÉSZETJÁRÁS FELTÉTELEINEK JAVÍTÁSA ÉRDEKÉBEN ALAKULT, A TERMÉSZETJÁRÓ TÁRSADALMAT ALAPVETŐEN LEFEDŐ ÉS AZ ÚTJELZÉSEK GONDOZÁSÁT VÉGZŐ TURISTA-SZERVEZETEK KÉPVISELETÉBEN FELÁLLT AD HOC BIZOTTSÁG ELŐTERJESZTÉSE A KIJELÖLT GYALOGOS TURISTAÚTVONAL-HÁLÓZAT FENNTARTHATÓSÁGA ÉRDEKÉBEN:

- A Magyar (Gyalogos) Turista Szövetség (MTSZ, továbbiakban Szövetség) a természetjárás érdekeinek képviselője, a turistaútjelzések hálózat fenntartásának összefogója, felelőse kell legyen. Ennek deklarálását a turizmusért felelős minisztérium, a természetvédelemért és a sportért felelős tárca tegye meg, s ismerje el a turistautak/jelzések a turizmus kínálatában (ifjúsági turizmus, aktív turizmus, ökoturizmus), a természetvédelemben, az erdők közjóléti funkciójában és a szabadidősportban, az egészséges életmódban betöltött hagyományos, nélkülözhetetlen, közcélú szerepét. Jelöljön ki vagy hozzon létre számára állami szakmai háttérintézményt vagy közreműködő intézményt, mely a szövetség tagjává ill. kapcsolattartójává, együttműködőjévé válik.
A Szövetség legfontosabb feladata legyen a gyalogos turistáskodás feltételeinek, érdekeinek védelme (térképek, kiadványok, marketing, közlekedés, erdőgazdálkodás, természetvédelem, egészség-megőrzés, környezettudatos nevelés stb.) mellett a kijelölt gyalogos útvonalhálózat kezelése, védelme, nyilvántartása, fenntartásának és szükséges mértékű fejlesztésének megszervezése, finanszírozásának és szakmai háttérének biztosítása (beleértve a szakanyagok gondozását, szakképzést, minőségbiztosítást), a különböző szereplők ezirányú, ill. ezt érintő tevékenységek összehangolása, támogatása; kapcsolódó PR tevékenység, beleértve az úthálózathoz, jelzett utakhoz kapcsolódó ismeretterjesztést, folyamatos információáramlás lehetővé tételét. Ennek értelmében az erdőtörvényhez kapcsolódóan kiadandó jogszabály utalja e szervezet hatáskörébe a turista útvonalak jelzéssel történő ellátásának és nyilvántartásának országos szakmai koordinációját. A Szövetséget a fenti feladatok végzéséhez kapjon megfelelő jogkört és forrást.
- A vidékfejlesztési tárca körlevélben hívja fel az állami erdőgazdasági zrt.-k figyelmét az Erdőtörvény 93. § (3) bekezdésének betartására („Az erdőgazdálkodó köteles az erdőgazdálkodási tevékenysége során megrongálódott jogszerűen kialakított turistautak, turisztikai berendezést, létesítményt haladéktalanul az eredeti állapotában helyreállítani, illetve rendeltetésszerű használatra alkalmassá tenni.”), ill. arra, hogy tevékenységük/alvállalkozói megbízásaik során fokozottabban vegyék/vetessék figyelembe a természetjárás érdekeit, törekedjenek a turistautak/jelzések követhetőségének (kerítések, tarvágások, nyesedék-eltávolítások, stb.) biztosítására, a jelzések, jelzett fák kímélésére. Erre hívják fel a vadásztársaságok figyelmét is.

- A természetvédelem irányítása ismerje el a nemzeti parkok területén futó **turistautak ökoturizmusban betöltött szerepét**. Az ökoturisztikai referensek feladatkörébe kerüljön be a turistautak felelősével a szoros munkakapcsolat kialakítása, a hálózat marketingjének, fenntartásának segítése, a tanösvényeken megszokott információs táblákkal történő kiegészítésének szándéka. **Országos Ökoturizmus Fejlesztési Stratégia 10.1.2: Aktív, természetjáró infrastruktúra fejlesztése: „Az ökoturisztikai központokat összekötő gyalogos és kerékpáros hálózat alapjainak megteremtése, a meglévő hálózat minőségi javulása, tartós állagmegőrzése.”**
- Első ütemben a *Duna–Ipoly Nemzeti Park* és a *Bükk Nemzeti Park* területén – ahol a turistaúthálózat hossza, látogatottsága, a hegyvidék szabályozott ökoturizmusában betöltött szerepe kiemelkedően nagy – **kezdeményezzük, hogy a területet kezelő erdészeti igazgatóságok és/vagy nemzeti park igazgatóságok költségvetésükből évente – minisztériumi előírás/címzett támogatás alapján – az érintett területen áthaladó turistautak hosszának arányában azok jelzéseinek fenntartására/felújítására forrást biztosítsanak.** (A munka szakmai megvalósítására szerződést kötnek a területükön működő, velük kapcsolatban álló, a jeléskarbantartást végző, a Szövetség megjelölte szervezettel.) Elengedhetetlen, hogy az erdészeti ill. nemzeti park igazgatóságok egy-egy munkatársa (*pl. ökoturisztikai referens*) munkafeladatuk kapja a turistautakkal kapcsolatos kérdések felügyeletét (*járhatóság, karbantartás, táblákkal kiegészítés stb.*), aki így a turistautak/jelzések ügyeiben a Szövetség térségi partnere lenne. A javaslat emlékeztet a Pilisi Parkerdőgazdaság területén 1969-89 között megvalósított gyakorlatra (*lásd 5. sz. melléklet*). A javaslat szinkronban áll a nyitott, szolgáltató, látogatóközpontú nemzeti parkok elvével.
- Kezdeményezzük az **országos turistaút-kataszter** nyilvántartás mielőbbi elkészítését, ennek kapcsán a teljes hálózat útvonalainak „átvilágítását”, papír alapú térképi és elektronikus rögzítését. A már magántulajdonba került területeken átvezető turistautak járhatóságára kiemelt figyelmet kell fordítani (*lásd 6. sz. melléklet*).
- A **magántulajdonba** kerülő területeken – ha azon turistaút(ak) halad(nak) át – az adás-vétel során rögzíteni kell a turistaút járhatóságát (*szolgalmi jogú áthaladás, útvonalváltozás, stb.*), erre az illetékes tárca és a megyei földhivatalok figyelmét hívja fel. (*A földhivatalok tárgybani tájékozódása érdekében a Szövetség a turistaúthálózatról nyilvántartást készít ill. vezet*). A védelmet hosszú távon is biztosítandó, megfontolandó a jelenleg állami tulajdonú területeken a meglévő turista útvonalakra történő **szolgalmi jog** (lehetőleg díjmentes) bejegyeztetésének lehetőségét megvizsgálni, vagy más alkalmas jogi konstrukcióval helyettesíteni.
- A turistaút jelzések és útjelző táblák kapjanak a közúti, közterületi ill. idegenforgalmi jelzésekhez hasonló **jogi státust** és szabályozást (*pl. védelem, kihelyezési jogok*). Az útjelzési tevékenységek országosan **egységes szakmai irányelvek** és minőségi követelmények szerint végzendők, melyeket – ide értve *pl.* a mindenkor használható jelkészletet is – a Szövetség szakbizottsága („szakmai kollégiuma”) gondozza és teszi közzé (*lásd 3. sz. melléklet*).
- A közcélú munkát vállaló turista-szervezetek továbbra is alapvetően önkéntesként, azaz „társadalmi munkában”, **köz célú munkavégzéssel, költségtérítéssel**, legfeljebb minimális tiszteletdíj ellenében kívánják ellátni a turistaúthálózat fenntartását. Az önkéntes munka értéke e költségek többszöröse.
- A **feladat teljesítése érdekében, az önkéntesek számára költségtérítésként** hosszútávon, tervezhetően – a **turistaút-hálózat jelzéseinek** szisztematikus karbantartásának 5 éves ütemtervezéséhez – a Szövetség **évente (a 2011. évi reálértéken) hozzávetőlegesen 13 millió Ft vissza nem térítendő költségvetési támogatásra tart igényt.** (*útjelzés-km-enként mintegy ezer Ft-ot*). [2006-ban a Nemzeti Sport Hivatal 7 /hét/ millió Ft-ot biztosított az Országos Kéktúra jelzések felújítására.] A koordináló háttérszervezet (a Szövetség és kapcsolódó állami háttérintézménye) megfelelő működéséhez, feladatainak ellátásához **kb. összesen 50-100 millió Ft szükséges, melyet** a szervezet megfelelő működése, feladatainak ellátása és a szükséges fejlesztések, útvonal-járhatóság biztosítás, kommunikáció, szervezés-koordináció, adminisztráció, nyilvántartási rendszer, minőségbiztosítás, stb. továbbá a vis maior keret, mely a sürgős, nagyobb volumenű és emiatt önkéntesek által el nem végezhető munkálatokat fedezi, igényel. Az összeg **turisztikai, sporttámogatási, erdészeti, környezetvédelmi alapokból történő közös biztosítása a hasznosulás eredményéhez képest elhanyagolható mértékben terhelne a mindenkori költségvetést (lásd 2. sz. melléklet).** Ezzel a **minimális, de folyamatos normatív támogatással** kiválthatóak az áttekinthetetlen, kiszámíthatatlan nyílt pályázatok, amelyek a költségvetési pénzek ellenőrizhetetlen, sokszor minősíthetetlen erdei piktorkodást eredményező kiáramlása mellett igen gyenge

hatásfokkal segítették a követhető turistaúthálózat fenntartását. *(A közúti jelzések sem nyílt pályázatok útján, hanem kezelőszervezeten keresztül kerülnek az utakra!)*

- **A támogatás minden naptári év I. negyedévének végéig meg kell érkezzen a Szövetség számlájára.** Felhasználására a turista-szervezetek megfelelően alátámasztott igényei alapján *(a nemzeti parkok, tájvédelmi körzetek, kiemelt üdülőkörzetek, ill. az Országos Kéktúra prioritásait, a látogatottsági mutatókat, a gyakorlatlan kirándulók nagyarányú megjelenését is figyelembe véve)*, a regionális turisztikai szervekkel, az illetékes nemzeti park igazgatóságokkal egyeztetve, az érintett erdőkezelők, önkormányzatok tájékoztatása mellett a *III. negyedév végéig* kerülhet sor. A turista-szervezetek felelősen, munkajelentéssel *október 31-ig* a Szövetség felé számolnak el, a támogatás felhasználásáról az *november 30-ig* beszámolót készít a támogató(k) és a területileg érintett turisztikai, természetvédelmi igazgatóságok számára. *(Így pl. a Regionális Marketing Igazgatóságok /RMI-k/ következő évben megjelenő kiadványaikban a turistautakat illetően valós és megbízható hegyvidéki /természetjáró/ üdülési ajánlatokat közölhetnek.)* Az elszámolás bizonylatolási módja megegyezne a 2000–2004 közötti ISM–GYISM pályázatoknál alkalmazott **átalány-elszámolási** gyakorlattal.
- A Kormány lehetőség szerint **támogassa a hátrányos helyzetű térségeket** *(pl. Cserhát, Cserehát, Ormánság stb.)* és az **országos vagy nemzetközi jelentőségű, kulturális értékű útvonalakat bemutató turistatérképek, turistakalauzok kiadását**, az első Orbán kormány gyakorlatát folytatva *(Széchenyi Terv, ISM támogatások, ökoturizmus marketingfejlesztési pályázatok)* **finanszírozási támogatással segítse olyan turistakalauzok kiadását, amelyek fogyasztói árban nem érvényesíthetők azok elkészítési költségei** *(pl. kéktúra kalauzok, tervezett zarándok út kalauzok, elmaradott, forráshiányos vidékek turistakalauzai)*. Ez különösen a Cartographia Kft. 2004-ben történt privatizációja okán fontos, hiszen a piaci viszonyok közé kényszerített kiadótól nem várható el veszteséges, vagy csak nehezen megtérülő kiadványok készítése, melyek multiplikátor hatásukkal fogva viszont fontos szerepet tölthetnek be a természetjárás, az egészséges életmód szolgálatában, az adott térség turisztikai marketingjében.

Összefoglalás:

A kijelölt gyalogos (turista)útvonalak fenntartásának rendezése nem halogatható tovább, féltő, hogy a ma még *Téry* szellemében ingyenes munkavégzésre hajlandó turisták is felhagynak tevékenységükkel. Ha így történne, a későbbiekben csak a jelenleginél sokkal jelentősebb (bér)költségekkel lehetne a hálózat jelzéseit felújítani, karbantartani. Az önkéntesek igénylik azt az erkölcsi megbecsülést, amit egy hivatalos turistaútkezelő szervezet keretében a társadalom számára végzett, rájuk bízott, megbecsült, hasznos munka örömeivel őket megilleti. 2011-től új időszámításnak kell jönnie a magyar turistáskodás, oly sok létesítményt, turistautat létrehozó történetében.

„Elengedhetetlen a hegyvidék útjelzéseinek a térképpel/útleírással megegyező formában és útvonalakon történő felfestése, rendszeres gondozása, ehhez a pénzügyi, tárgyi és személyi feltételek biztosítása. A következő évek nemzeti turizmusstratégiájában elvárható az ökoturizmus, a természetjárás feltételeinek folyamatos biztosítása, ami egyúttal a XXI. sz. kikapcsolódásra, egészséges időtöltésre vágyó emberének elengedhetetlen igénye.”

Pilis–Visegrádi-hegység turistakalauz (Cartographia, 2009)

MELLÉKLETEK:

- 1.sz. melléklet:** Előterjesztés az új kormány számára a hegyvidéki nemzeti parkok természetvédelmi vagyongazdálkodásba adása, ökoturisztikai fejlesztése érdekében, 2009. január
- 2.sz. melléklet:** Szabó Imre miniszter úr rádiónyilatkozatai, 2008. május és szeptember
- 3.sz. melléklet:** Turistajelzés-festési általános útmutató, 2011. január
- 3.b sz. melléklet:** Gyalogos turista csomóponti táblák tervezése és alkalmazása, 2011. január
- 4.sz. melléklet:** Bechyně-i nyilatkozat az európai turistautak jelzéséről, 2004. október
- 5.sz. melléklet:** Turistaútjelzések gondozása a Pilisi Parkerdőben, A jelzésfenntartás személyi feltételei és költsége, Jávor György, 2006. augusztus
- 6.sz. melléklet:** A magyarországi turistaútvonalak nyilvántartási rendszerének tervezése, 2010. február